

נחמד למקרא

כל דברי
התורה והחיזוק
מוקדשים לרפואת
טובה בת שרה
שתחי'

פנינים מתוך הספר 'נחמד למקרא' העתיד לצאת לאור בעז"ה | פרשת חקת

ויש ליישב, דהנה ידועה הקושיא, מהיכן למדו חז"ל (ב"ר שם) ד"כשהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו", הא בקרא (שם) כתיב "ויאמר הקל קול יעקב והידיים ידי עשו", משמע, דאע"פ שהקול הוא קול יעקב, עדיין הידיים הם ידי עשו. עוד מקשים, מדוע "קל" אחד נכתב חסר, ו"קול" שני נכתב מלא.

ומטו משמיה דהגר"א מוילנא זצ"ל, דכאשר "הקל" של ישראל חלש [חסר], אזי הידים ידי עשו, אבל כאשר "הקול" של יעקב חזק [מלא], שמצפצפים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, אין הידים ידי עשו, עכ"ד. וכבר רמז לזה ה"בראשית רבה" (שם), וז"ל: "אמר רבי ברכיה, בשעה שיעקב מרכין בקולו, ידי עשו שולטות דכתיב וכו', ובשעה שהוא מצפצף בקולו אין הידים ידי עשו, אין ידי עשו שולטות".

לפ"ז יש מקום לומר, דרשע זה - מלך אדום, הבין את הכתוב כפשוטו [כמו הצדוקים והבייתוסים], שאע"פ שהקול הוא קול יעקב, עדיין הידים הם ידי עשו, ולכן השיב להם - "ואני אצא עליכם במה שהורישני אבי (בראשית כז, מ), ועל חרבך תחיה", אך אינו יודע, דכאשר הקול של יעקב מצפצף בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, אין ידי עשו שולטות עליהם.

❦

ועי' ב"דברי דוד" לבעל הט"ז (כאן) שכתב, דמלך אדום השיב להם, שהמעלה שלכם היא - באם יהיה מלחמה בינינו תהיה הצלחה לכם, אבל אם אתם תבואו אלינו, יש לי ברכה - "ועל חרבך תחיה". וזהו שאמר "אצא לקראתך", דהיינו אני "אצא" תחילה, ואתם תהיו מתחילים להילחם בי לגרשני ממקום שאשכון שם, ואז אצליח אני בברכה שלי.

וכע"ז מובא לבאר בספר "אור החמה" (כאן) בשם "קנה אברהם", בהקדים עוד קושיא, מדוע אמר "פן בחרב", בלשון שמא. אלא, שגם מלך אדום ידע האמת שא"א להיות שניהם בזמן אחד, ומפני זה תפס בלשון שמא, ואמר "אצא" ביציאה בעלמא ולא במלחמה, והיינו אולי אצא לקראתך בחרב, ואין אדם מעמיד עצמו, ועי"ז תבואו להתגרות בי, ואתם מוזהרים ע"ז, ובזה תהיו אתם עוברים על מצות ה', ולא תועיל לכם ברכת אביכם "הקל קול יעקב", ואז אני מתגאה במה שהורישני אבי "ועל חרבך תחיה".

❦

ובספר "אוצר אפרים" (עמ' א'תקמ) מובא בשם "דבש השדה" (אות לו) ליישב, שבוודאי תפילת ישראל גדולה מאוד, שהקב"ה שומע תפילתם, ואין לשונאיהם שום שליטה עליהם, אך זה רק באופן שלא יתגאו שיש להם כח הזה בתפילתם, כי תיכף ומיד כשיש להם איזה גיאות ופנייה ח"ו בתפילתם, אזי ח"ו תפילתם לריק.

זהו שמדגיש רש"י - "אתם מתגאים בקול" וכו', שכיון שאתם מתגאים, אזי אוכל לצאת עליכם בחרב, "שהורישני אבי - על חרבך תחיה".

"ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צן בוזרע הראשון וישב העם בקדש ותמות שם מרים ותקבר שם" (כ, א)

"ותמת סם מרים. אף היא צנסיקה מתה. ומפני מה לא נאמר זה על פי ה', שאינו דרך כבוד של מעלה (מועד קטן כח.), ובלהרן נאמר על פי ה', באלה מסעי" (במדבר לג, לח).

אמרו חז"ל (ב"ב טז:), לא נאמרה גויעה ואסיפה אלא בצדיקים, עיי"ש. אברהם (בראשית כה, ח). ישמעאל (שם, פסוק יז), דבסוף ימיו עשה תשובה. יצחק (שם לה, כט). יעקב (שם מט, לג). משה ואהרן (במדבר כז, יג. דברים לב, נ).

ויש לעיין, אמאי לא מצינו אצל מרים הצדקת [וכן אצל האמהות הקדושות] לשון זו - "ותאסף אל עמיה", כדרך שנאמר באבות הקדושים ובמשה ואהרן אחיה [אכן, בסיפור מיתת אהרן (במדבר כ, כח-כט. לג, לח), וסיפור מיתת משה (דברים לד, ה), לא נזכר לשון "אסיפה"]. ובפרט, למה דאיתא בחז"ל (ב"ב יז.) שמרים היא אחת מששה - שלא שלט בהן מלאך המוות. וכן אחת משבעה - שלא שלט בהן רימה ותולעה, עיי"ש. וא"כ אמאי לא נאמר בה נמי לשון - "אסיפה".

"ויאמר אליו אדום לא תעבר בי וגו'" (כ, יז)

הנה, לעיל (פסוק יד) כששלח משה מלאכים נאמר "אל מלך אדום", קראו הכתוב - "מלך", ואילו הכא לא נזכר בתואר - "מלך אדום", אלא "אדום" בלבד.

ונראה, משום דכל העם כאחד הסכים שלא לתת לבני ישראל לעבור דרך ארצם, לכך לא הזכיר הכתוב "מלך", אלא "אדום" בלבד. וכ"כ הרמב"ן (כאן), עיי"ש.

"פן בוזרע אצא לקראתך" (כ, יז)

"פן בחרב אלכא לקראתך. אתם מתגאים בקול שהורישכם אניכם, ואמרתם (פסוק טז) ונלעק אל ה' וישמע קולנו, ואני אלכא עליכם צמה שהורישני אני (בראשית כז, מ) ועל חרבך תחיה".

עי' עוד, ברש"י בסמוך (פסוק כ) עה"פ "ויצא אדום לקראתו בעם כבד וביד חזקה", שפירש: "וביד חזקה, בהבטחת זקננו (בראשית כז, כב) והידיים ידי עשו".

ויש להקשות, הלא הם שלחו לו שנתברכו בברכת יעקב אבינו (בראשית כז, כב) "הקל קול יעקב", שאנו צועקים ונענים (רש"י לעיל פסוק טז), וכשהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו (עי' ב"ר סה, כ), ומזהו שהשיב להם, ואני אצא עליכם בחרב שהורישני אבי, ובהבטחת זקני והידיים ידי עשו.

כח התורה:

שמה רבא בכל כוחו, נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, וכאילו קבל תורה בהר סיני".

מבואר, שבשם שכ"ח אותיות שבפסוק "בראשית ברא", מרמזות על כ"ח אותיות שבהם נברא העולם, כך גם כ"ח אותיות שנאמרו במתן תורה, מרמזות על בריאת העולם, דכביכול הוי בריאת עולם חדשה. והיינו שבמתן תורה התחדש, שכל הבריאה כולה כפופה לעמלי תורה ולומדיה, אבל קודם לכן, לא היתה הבריאה כפופה לתורה, לכן אף שהיה להם פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, הוצרכו להכות את הסלע, כדי שיוציא מים.

ואפשר, דדבר זה משלים את שני המימרות של "האור החיים" הקדוש [המובא בריש הדברים], שכל הבריאה לא נבראה אלא בשביל התורה שנקראת ראשית, ומי שזוכה לעסוק בתורה זוכה בכל העולם, שנברא אך ורק בשבילו, אך עדיין אין הבריאה כפופה לו. ועל זה הוסיף, שבמתן תורה התחדש בריאה חדשה, בריאה שכפופה לעמלי תורה, בריאה שהמושלים בה אלו התלמידי חכמים שבדור, וכמו שסיים: "אמר הקב"ה לעולמו, מי בראך מי יצרך ישראל, והכל בכח התורה".

ויש להוסיף, דהנה צריך להבין, מהי המדה כנגד מדה שנענשו משה ואהרן בחטא מי מריבה, שלא יכנסו לארץ ישראל, הלא לפי האמור לעיל, נענשו עבור זה שלא הראו את כח התורה לעם ישראל, ומה זה שייך לארץ ישראל.

אלא הביאור בזה, עפ"מ שמצינו בחז"ל בשבח תורת ארץ ישראל: "אין תורה כתורת ארץ ישראל, ולא חכמה כחוכמת ארץ ישראל" ("בראשית רבה" טז, ד). "עשרה חלקים של תורה בעולם, תשעה בארץ ישראל ואחד בכל העולם" ("אסתר רבה" א, יז). "אורא דארץ ישראל מחכים" ("ב"ב קנח:). "בגוים אין תורה (איכה ב, ט), מכאן שהתורה בארץ ישראל" ("ילקוט שמעוני" במדבר, רמז תשמג). הרי שהתורה של ארץ ישראל, כוחה יפה יותר מהתורה שבחוצה לארץ.

וזהו שנענשו משה ואהרן שלא יכנסו לארץ ישראל, לראות את כח התורה שבארץ ישראל, מדה כנגד מדה, על שלא הראו לעם ישראל כח התורה הקדושה - להוציא מים מן הסלע.

מסופר על הגאון בעל הט"ז, שאשה אחת באה אליו וצעקה: בני נחלש ונוטה למות. ויאמר לה: התחת אלוקים אנכי. ותאמר: אל התורה שבאדוני אני צועקת, כי קוב"ה ואורייתא חד הוא.

ויאמר לה הט"ז: הלא זאת אעשה לך, הדברי תורה שאני עוסק כעת עם תלמידי, אני נותן במתנה לילד, אולי בזכות זה יחיה - "ובדבר הזה תאריכו ימים", באותה שעה חלצתו חמה ונתרפא.

עוד מסופר על הגאון רבי אריה ליב ציניץ זצ"ל, לילה אחד בשעות מאוחרות נשמעו דפיקות על דלת ביתו. היתה שם בעיר אשה המקשה לילד, והיתה היא וולדה בסכנה, על כן הרהיבו עוז בנפשם להקיצו משנתו, לבקש שיושיעם מצרתם.

רבי אריה ליב, נטל ידי ויעמד ממיטתו, בירך ברכות השחר, ישב על כסאו ופתח את הגמרא, למד איזה עניין, עיין בקושיית התוספות, ומרוב בינתו תירץ את קושיית התוספות בטוב טעם ודעת מעצמו.

אחר כך עמד מכסאו והתפלל לה' בזה הלשון: רבונו של עולם, בזכות שתמצית עתה דברי הגמרא מקושיית התוספות, כן תתיר את האשה הזאת מקושיית לידתה, ותיכף ראו כולם עין בעין את ישועת ה', ומיד נושעה האשה ונחלצה מצרתה.

ה"אור החיים" הקדוש (ריש בראשית, אות ה), על דרשת חז"ל ("בר"א, א) "בראשית - בשביל התורה שנקראת ראשית", כתב וז"ל: "ומעתה, מי שזוכה בתורה, זכה בכל העולם. ומי שלא זכה בתורה, אין לו ליהנות מן העולם עד מדרך כף רגל, זולת אם ישמש הכשר עמליה". מבואר, שכל הבריאה כולה לא נבראה אלא לעמלי תורה ולומדיה.

ובפרשת בשלח (יד, כז) על דרשת חז"ל (שמו"ר כא, ו) "וישב הים לפנות בוקר לאיתנו - לתנאו הראשון". כתב ה"אור החיים" (שם), וז"ל: "תנאי זה, הוא בכלל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית, להיות כפופים לתורה ועמליה, ולעשות כל אשר יגזרו עליהם, וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ברוך הוא. ולזה תמצא כמו כן, בשמים ובארץ ובכוכבים ובשמש וירח, שלטו עליהם הצדיקים יחידים וכו'. ואמרו ז"ל (ויק"ר לו, ד), שאמר הקב"ה לעולמו, מי בראך מי יצרך ישראל, והכל בכח התורה".

לפ"ו ביאר, מדוע היתה התפעלות מקריעת ים סוף, מה שלא מצינו אצל רבי פנחס בן יאיר, שקרע את נהר גינאי כמה פעמים (חולין ז, ז), דביציאת ישראל מצרים עדיין לא קבלו את התורה, ולא היתה גזירה על הנבראים להיות כפופים לתורה, משא"כ אצל רבי פנחס בן יאיר שבא מכח התורה הקדושה, עיי"ש.

לפ"ו מבארים, מה היתה הטענה על משה ואהרן בחטא מי מריבה (במדבר כ, יב) "יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל", שהקב"ה אמר להם (שם, פסוק ח) "ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו", והם היכו. וצריך ביאור, דהלא משה היכה בסלע ולא אהרן (שם, פסוק יא), ומדוע אהרן ג"כ נענש.

אלא, דאיתא ב"ילקוט שמעוני" (רמז תשסג) "ודברתם אל הסלע, שנה עליו פרק אחד, והוא מוציא מים מן הסלע". כלומר, שיאמרו עליו דיבור אחד של תורה, להראות סגולתה של תורה, שבכוחה להוציא מים מן סלע, שלתורה אין מגבלות של טבע, אלא היא מעל הטבע, וכדברי ה"אור החיים" - שכל הבריאה כולה כפופה לעמלי תורה ולומדיה, וכיון שמשה ואהרן לא עשו כן, ולא הראו לבני ישראל את כח התורה, לכן נענשו שלא יכנסו לארץ ישראל, וזהו "יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל".

לפ"ו מבארים, שינוי הציווי בין פרשתנו שנאמר (כ, ח) "ודברתם אל הסלע", לפרשת בשלח שנאמר (שמות יז, ו) "והיכית בצור ויצאו ממנו מים", שהיה צורך בהכאה, ומדוע לא הספיק דיבור.

אלא, שבפרשת בשלח היה זה קודם קבלת התורה, ולא היה בעולם כח התורה, לכך הוצרכה הכאה, משא"כ בפרשת חקת שכבר קבלו את התורה, סגי בדיבור של תורה, וכדברי ה"ילקוט שמעוני" - "שנה עליו פרק אחד, והוא מוציא מים מן הסלע".

אך עדיין יש לעיין בזה, דהנה בפרשת בשלח נאמר (שמות טו, כה) "שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו", ופרש"י (שם) "במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, שבת, ופרה אדומה, ודינין" (סנהדרין נו:). הרי שהיה להם פרשיות של תורה, אף קודם קבלת התורה, ומדוע נצטוו להכות, ולא לדבר אל הסלע מפרשיות אלו.

ומבארים בזה, ע"פ דברי "בעל הטורים", שבקרא "בראשית ברא אלוקים" וגו', יש ז' תיבות, וכ"ח אותיות. וכן בקרא (שמות כ, א) "וידבר אלוקים את כל הדברים האלה לאמר", הנאמר במתן תורה, יש ז' תיבות, וכ"ח אותיות. וכן ב"יהא שמה רבא" וכו', יש ז' תיבות, וכ"ח אותיות. וזה שאמרו חז"ל "כל העונה אמן יהא